

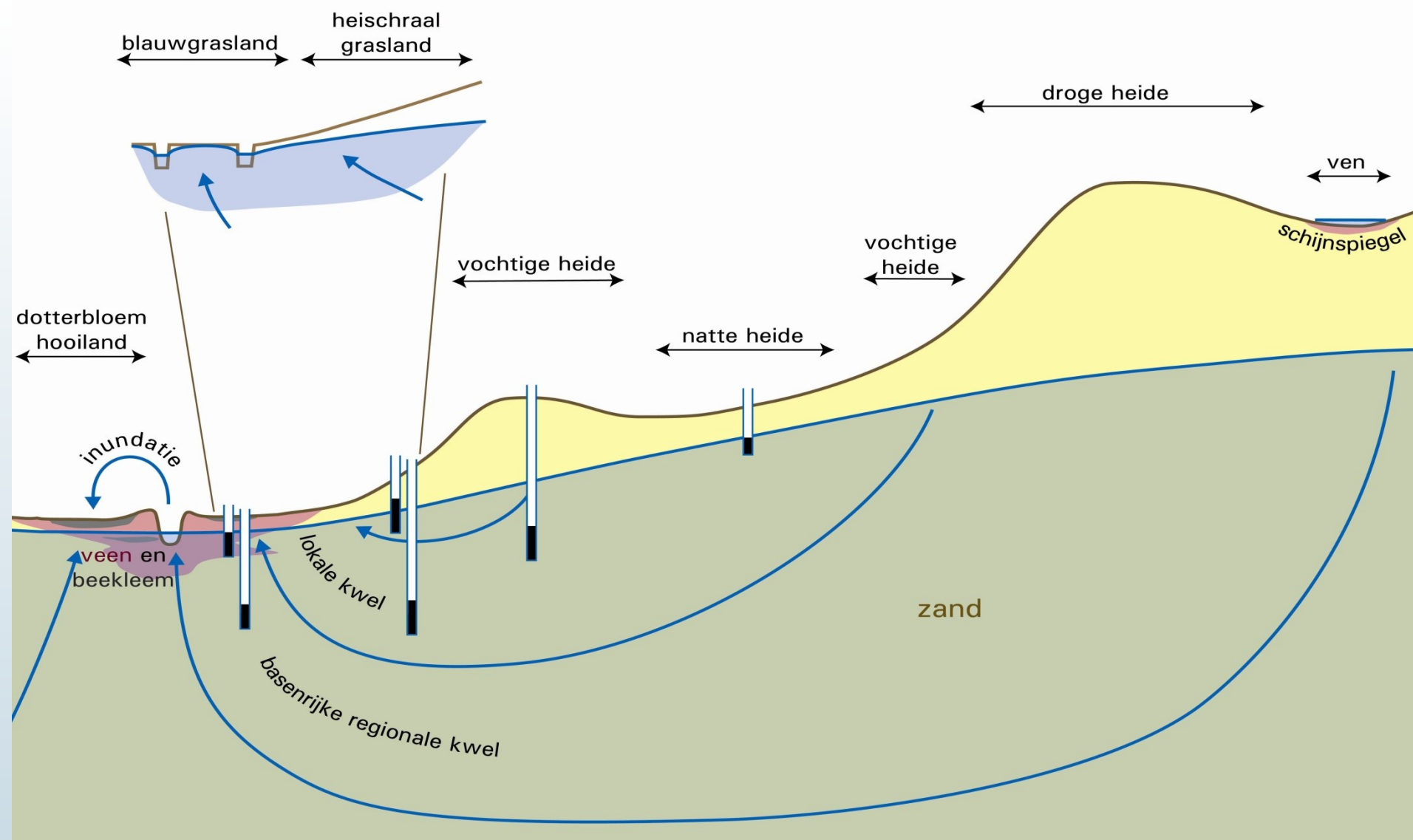
Grondwater profiteert van droogteminnende mossen

Flip Witte &
Bernard Voortman

Mijn vakgebied: relaties grondwater-vegetatie

Ecohydrologische gradiënten in zandlandschap

Mijn geschiedenis met (korst)mossen

In 1982 3-maands vegetatie en water Lange Kampen (Ov. Vecht)

JAN BARKMAN

NATTE HOOILANDEN EN MOSRIJKE RIVIERDUINEN

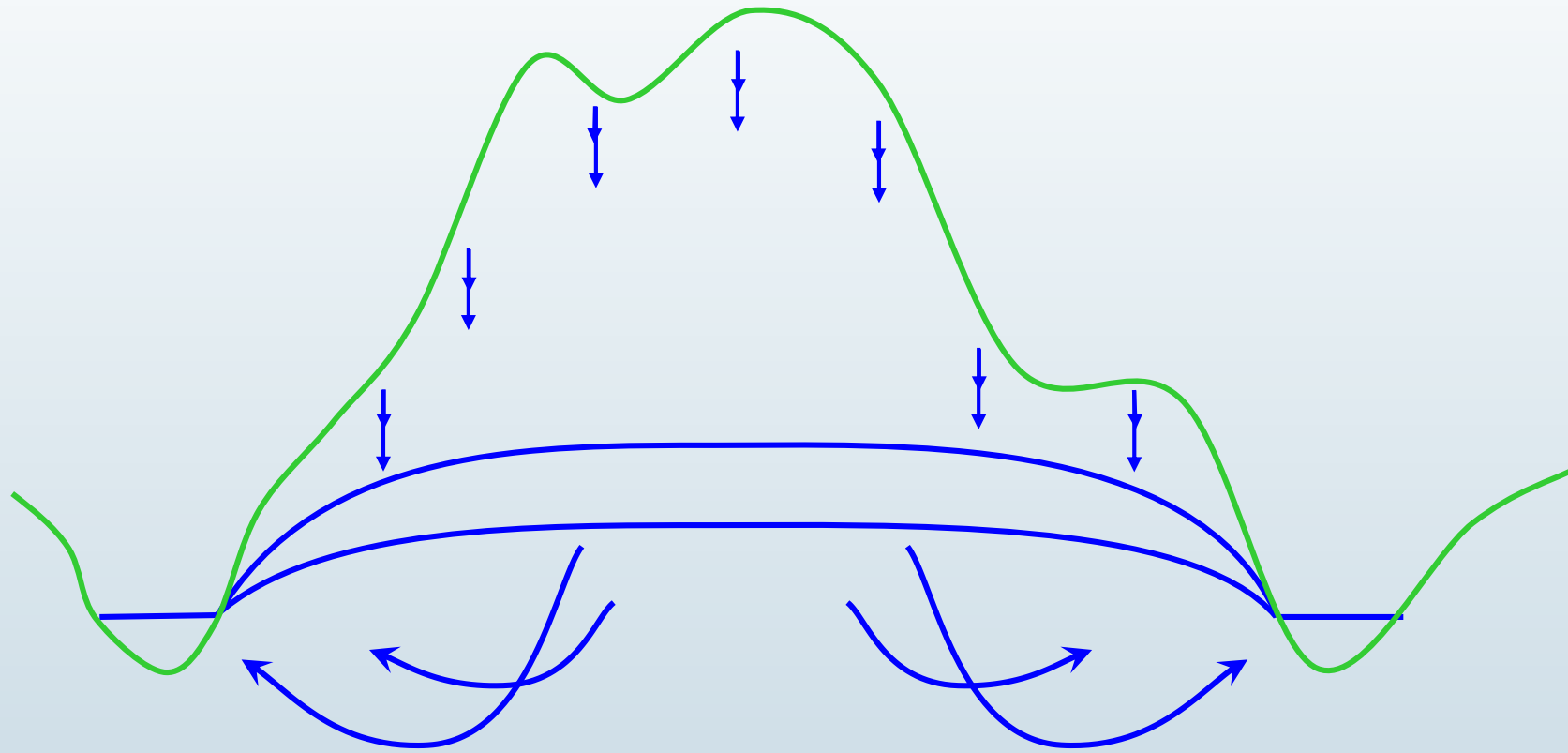

Mijn geschiedenis met (korst)mossen

Henk Bleker (staatsecretaris 2010-2012) dwong mij naar de mossen

Grondwaterstroming evenredig aan grondwateraanvulling
(in zandgebieden: neerslag min verdamping)

Begrijpen we de waterbalans?

We meten veel, maar niet de grootste verliespost: werkelijke verdamping

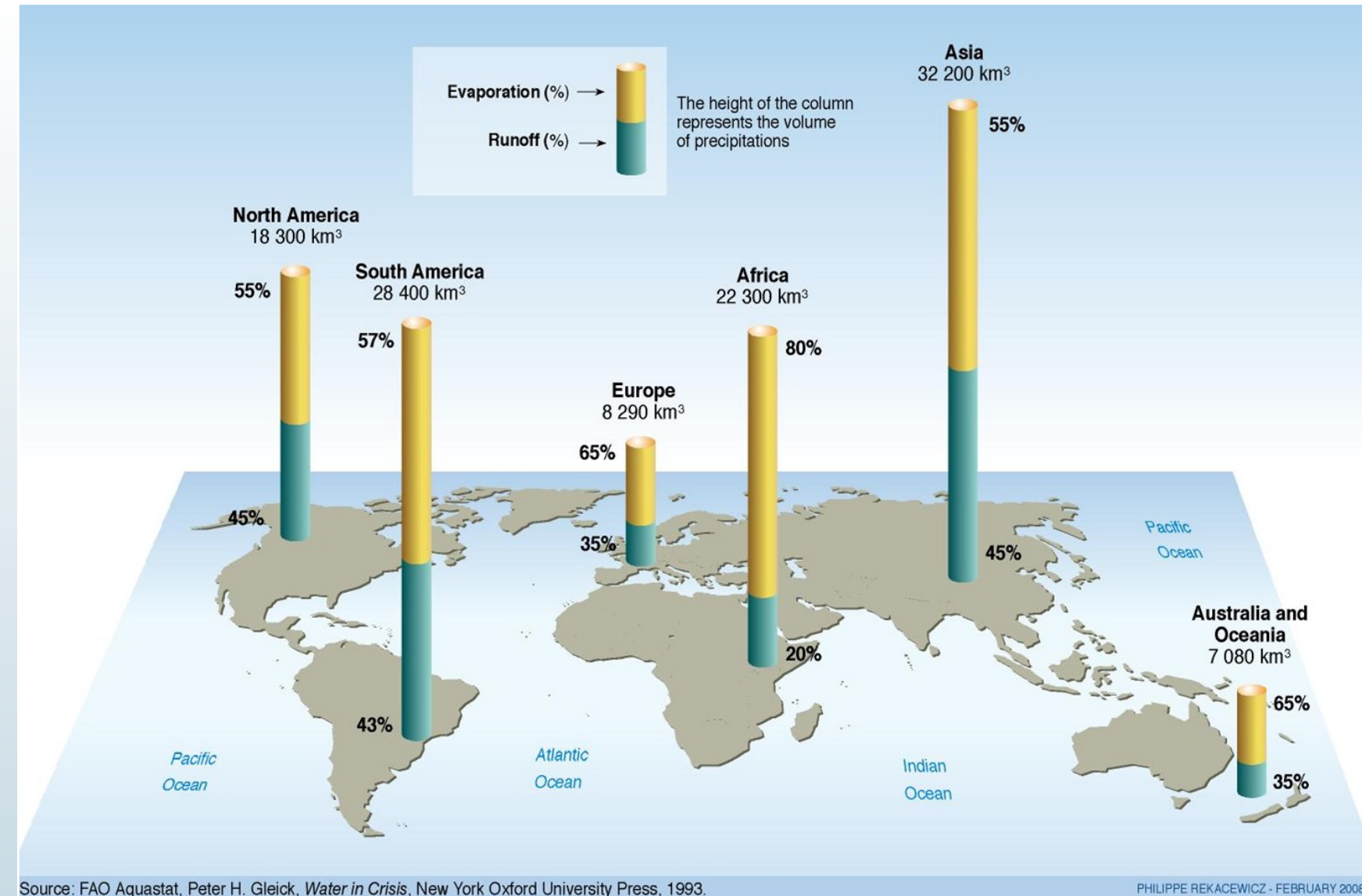
Er verdwijnt twee keer zoveel water
onzichtbaar de lucht in,
dan rivieren afvoeren naar zee

Percentage neerslag dat verdampt

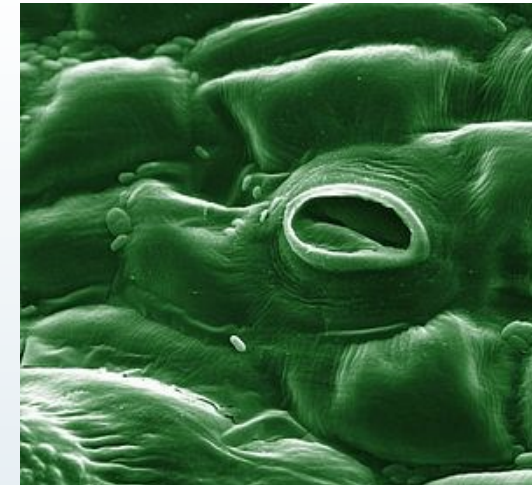
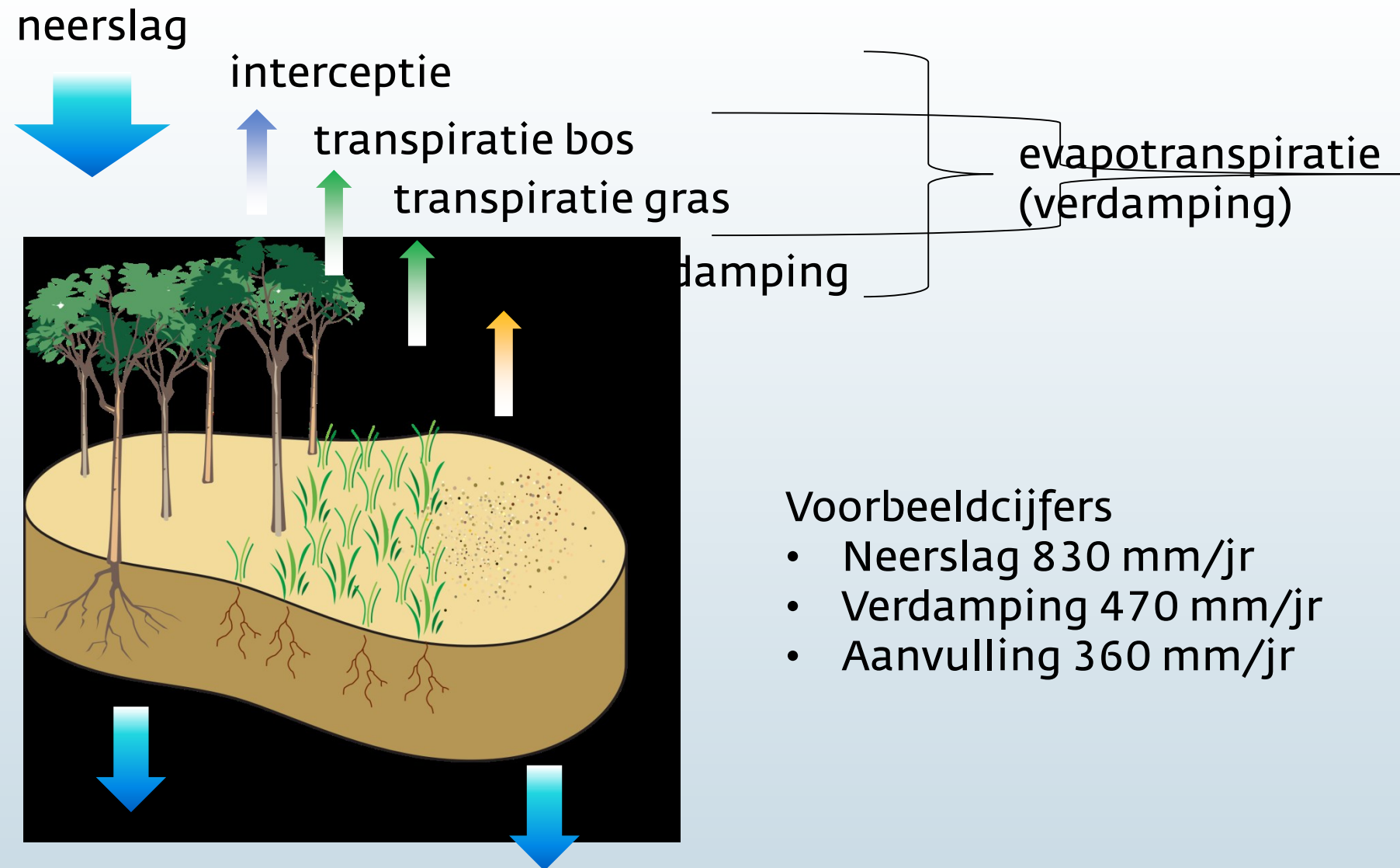
- Gemiddeld op aarde ca. tweederde van de neerslag gaat de lucht in.
- Er verdampt meer water dan dat er door de rivieren stroomt.

Grondwateraanvulling

Brandstof van het hydrologisch systeem

Voorbeeldcijfers

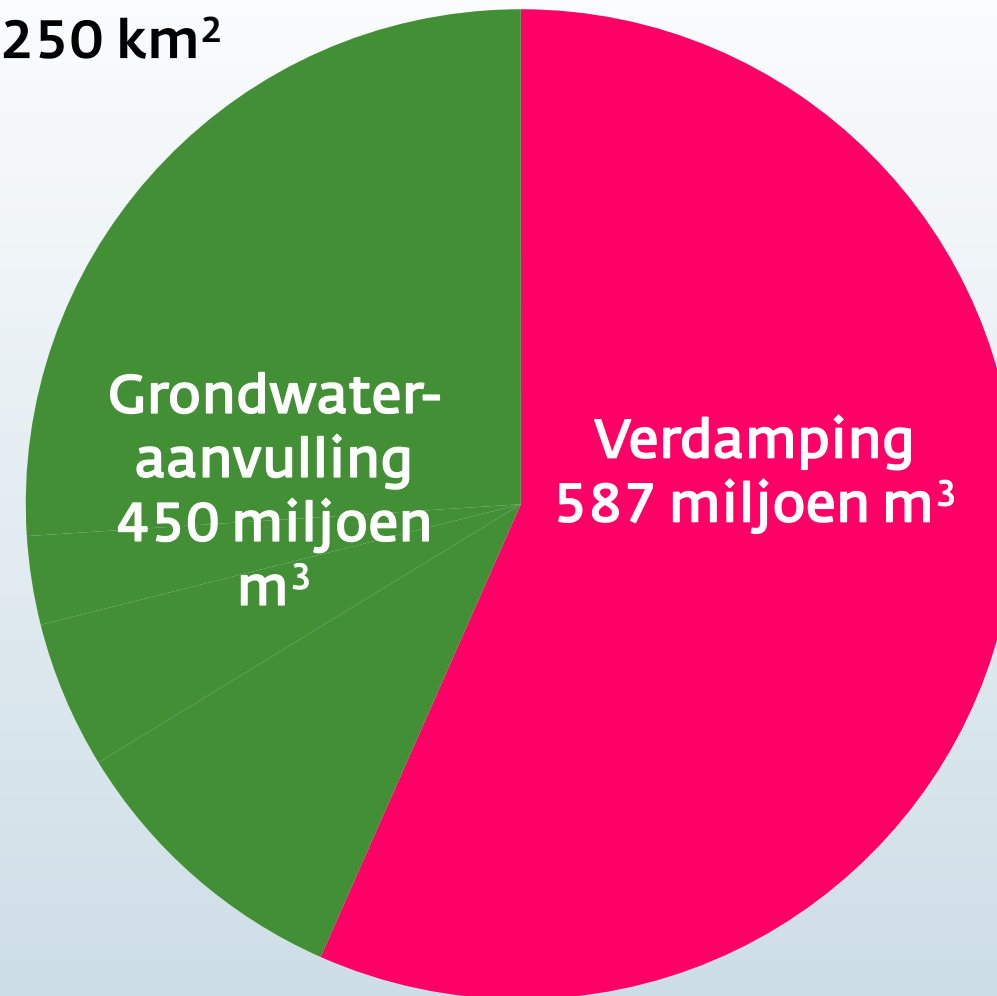
- Neerslag 830 mm/jr
- Verdamping 470 mm/jr
- Aanvulling 360 mm/jr

Waterbalans Veluwe

Verdamping grootste verliespost

830 mm/j neerslag op 1250 km²
= 1.037 miljoen m³/jr

VELUWEWINNINGEN 130 MILJOEN M³/JR

OPP. 1250 KM²

Waterbalans Veluwe

Verdamping grootste verliespost

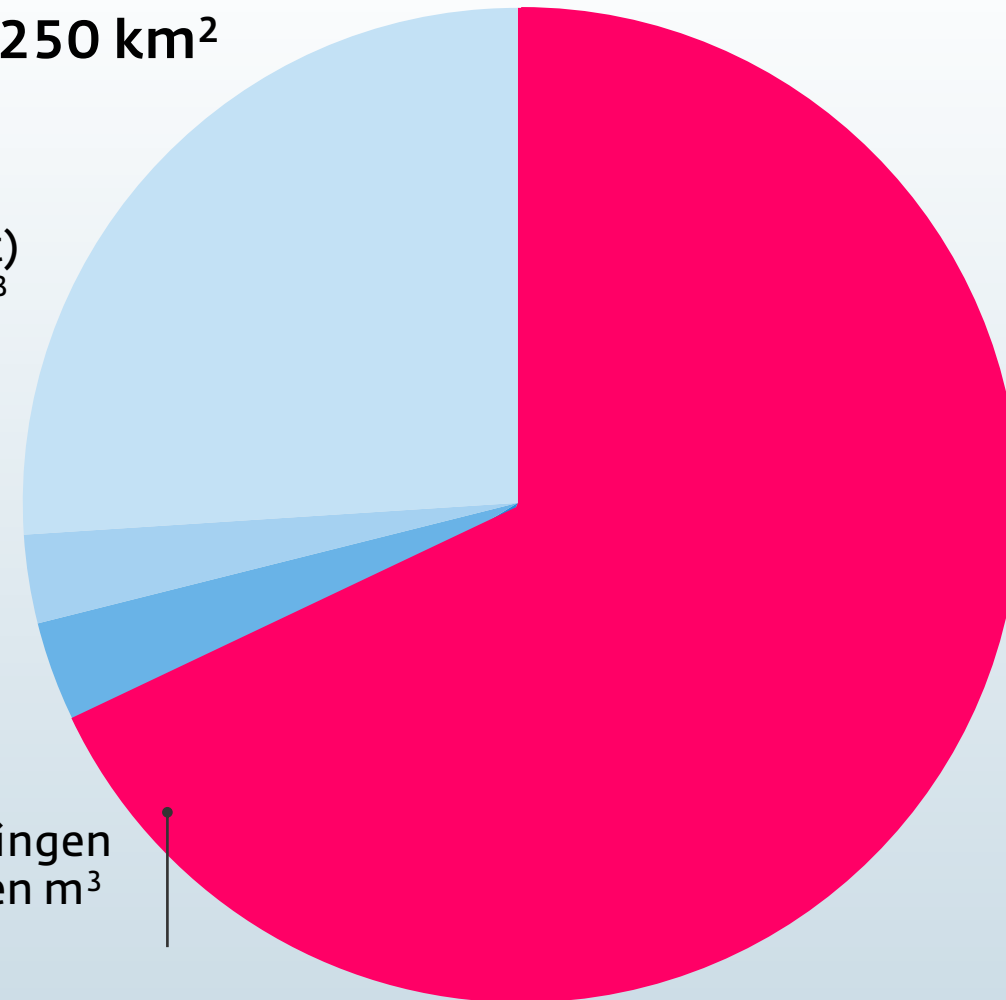
830 mm/j neerslag op 1250 km²
= 1.037 miljoen m³/jr

Kwel (sluitpost)
270 miljoen m³

Particuliere onttrekkingen
30 miljoen m³

Beken en Sprengen
50 miljoen m³

Drinkwateronttrekkingen
100 miljoen m³

Fout van 20 % in de verdamping

= circa 120 miljoen m³

VELUWEWINNINGEN 130 MILJOEN M³/JR

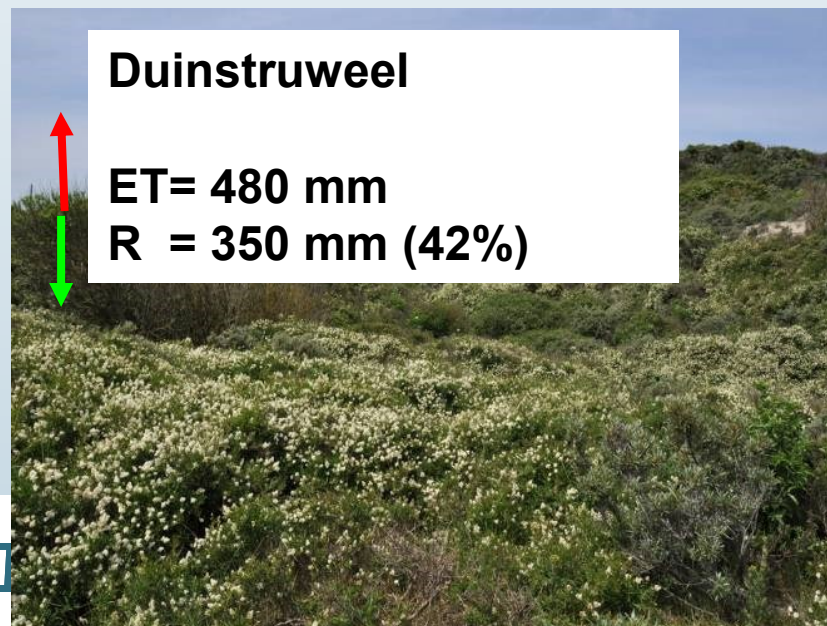
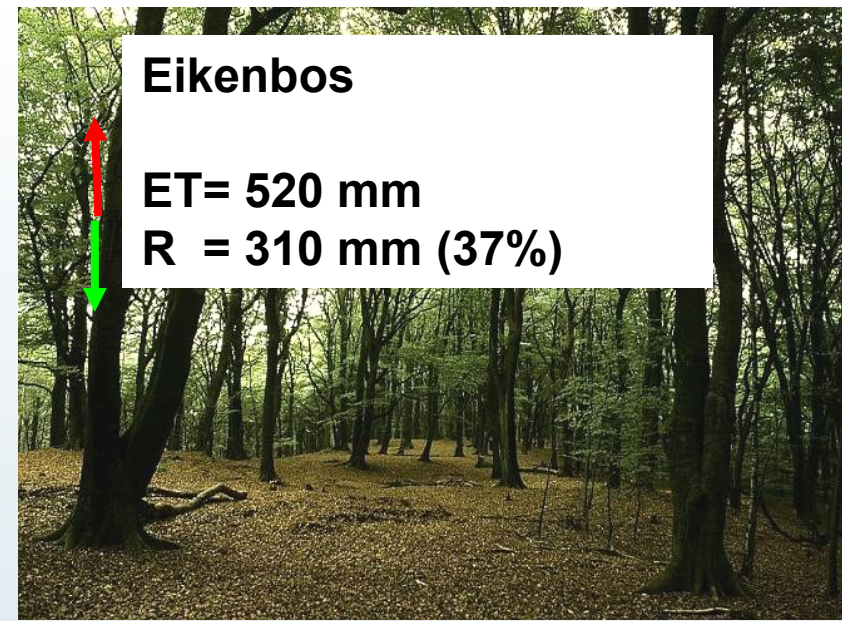
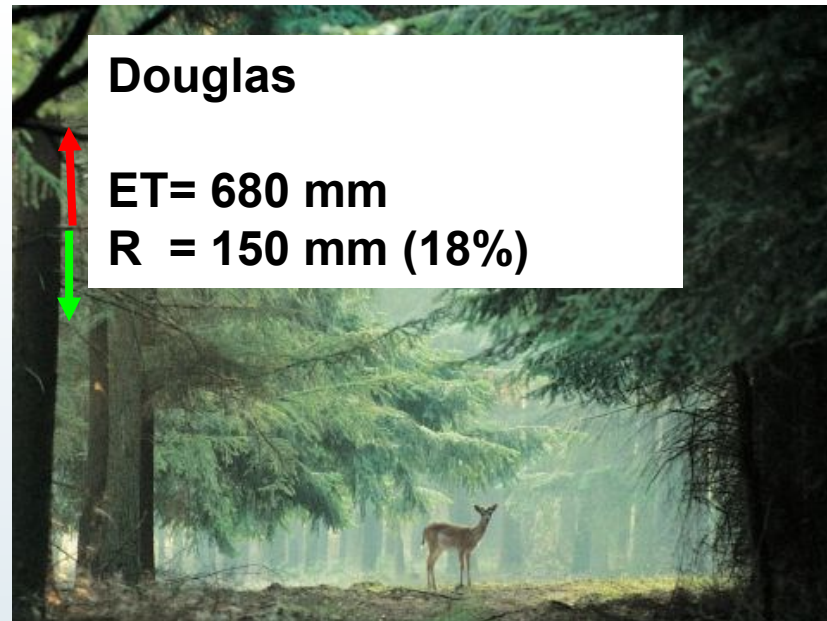

OPP. 1250 KM²

Landgebruik en verdamping

Verdamping ET en grondwateraanvulling R bij neerslag $P=830$ mm/jr

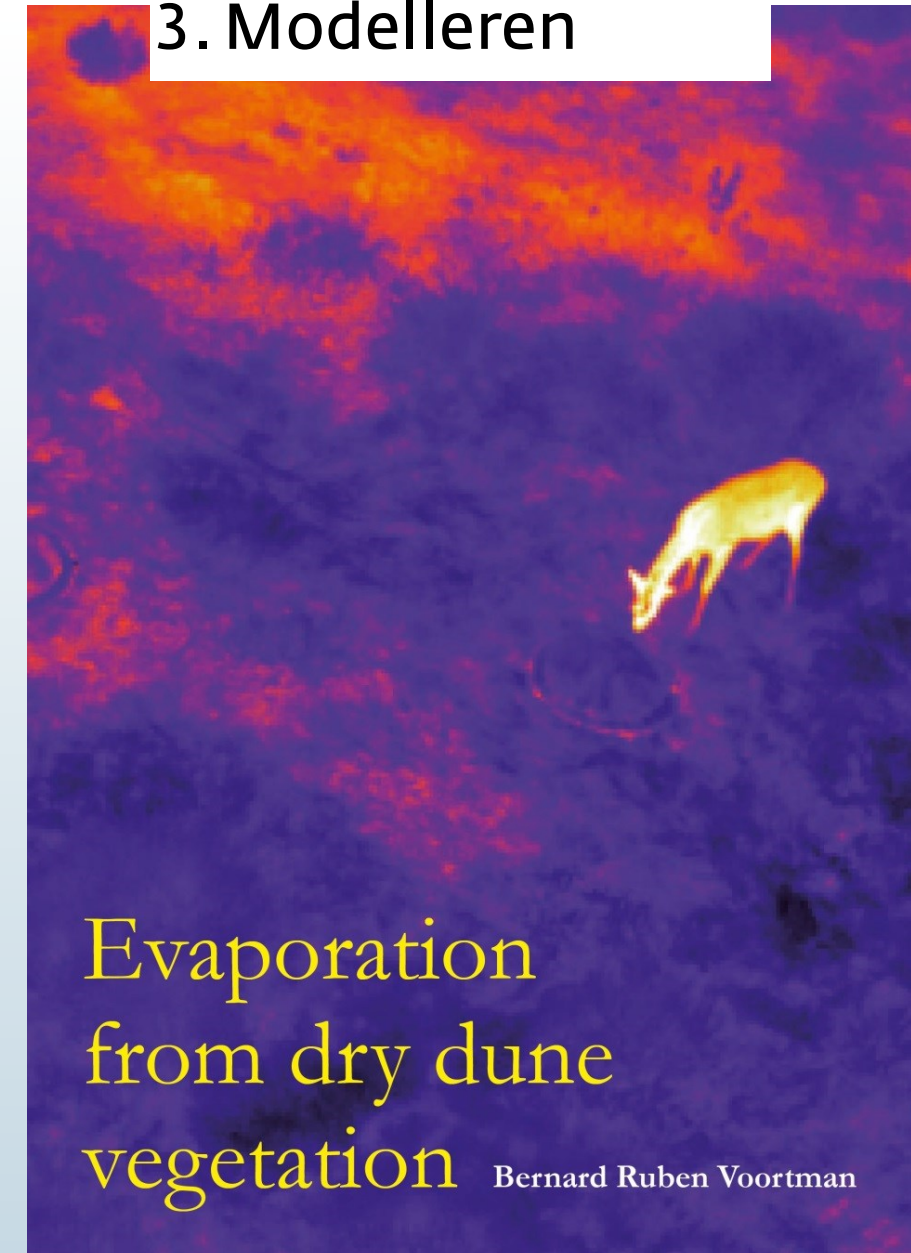

Promotie Bernard Voortman

VU, 21 september 2018

1. Meten in het lab
2. Meten in het veld
3. Modelleren

Natuur past zich aan

Effecten van microklimaat op de vegetatie

HOGVELUWE

MEIJENDEL

Z

N

Zuidhelling: mossen en korstmossen

Noordhelling: grassen

Zuidhelling: mossen en korstmossen

Onderzochte soorten

Droogteminnende mossen en korstmossen

1. *Syntrichia Ruralis*
2. *Polytrichum piliferum* Hedw.
3. *Hypnum Jutlandicum*
4. *Campylopus Introflexus*
5. *Cladonia Furcata*
6. *Cladonia Portentosa*

Laboratoriumonderzoek

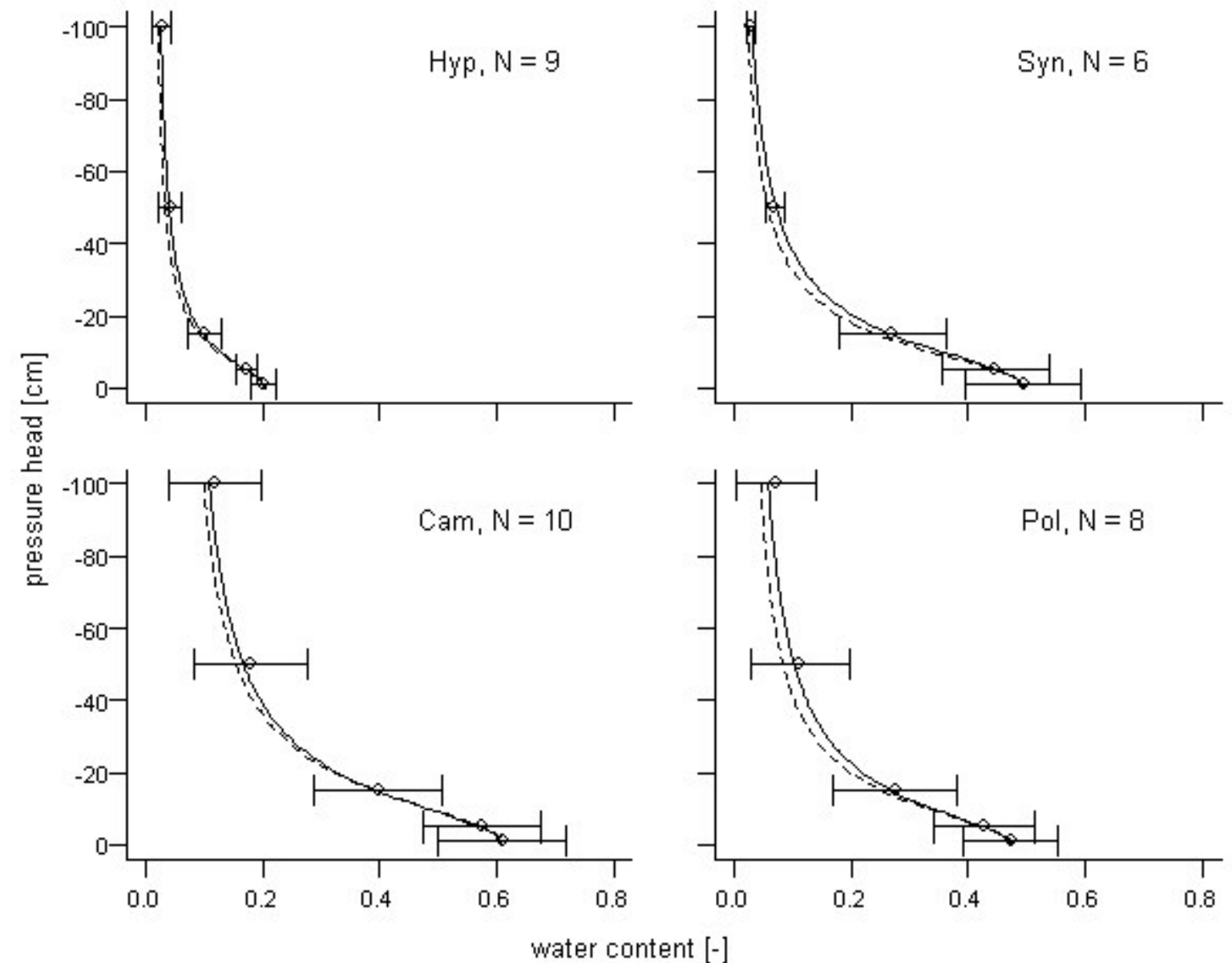
Ringmonsters van zandbodem én mos

Laboratoriumonderzoek

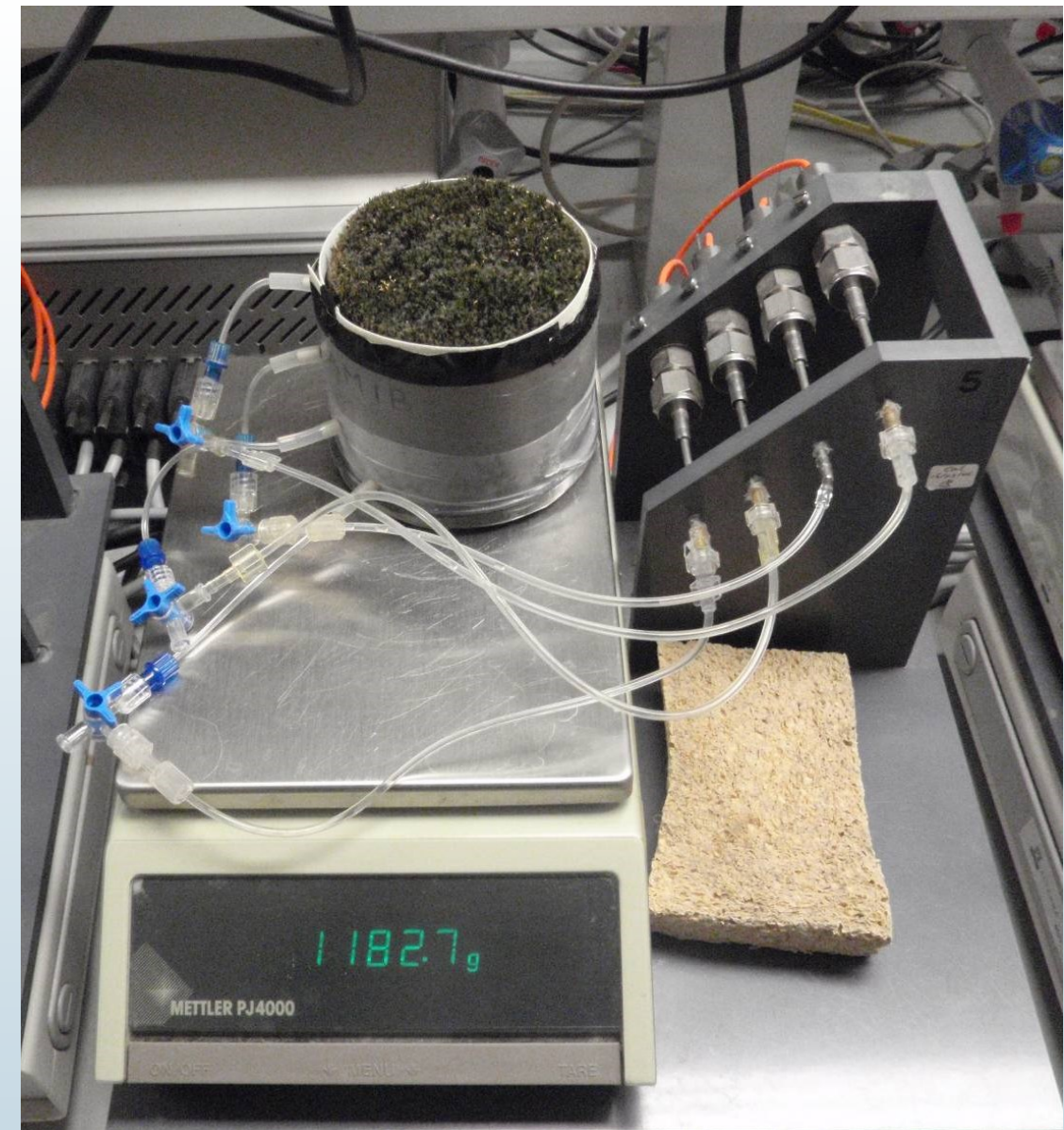
Relatie zuigspanning - vochtgehalte: mossen drogen zeer snel uit

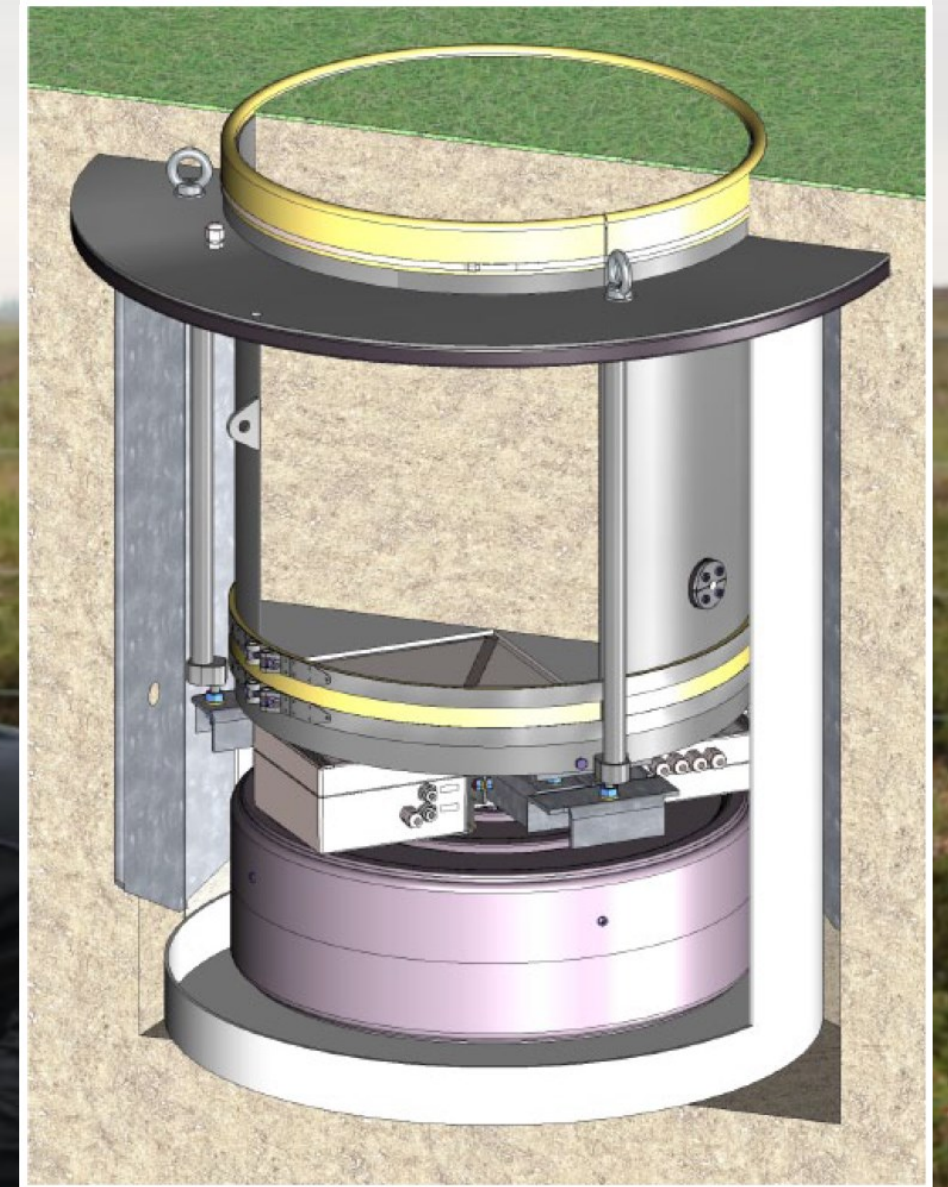
Laboratoriumonderzoek: uitdrogingsexperiment

Relatie tussen zuigspanning en doorlatendheid

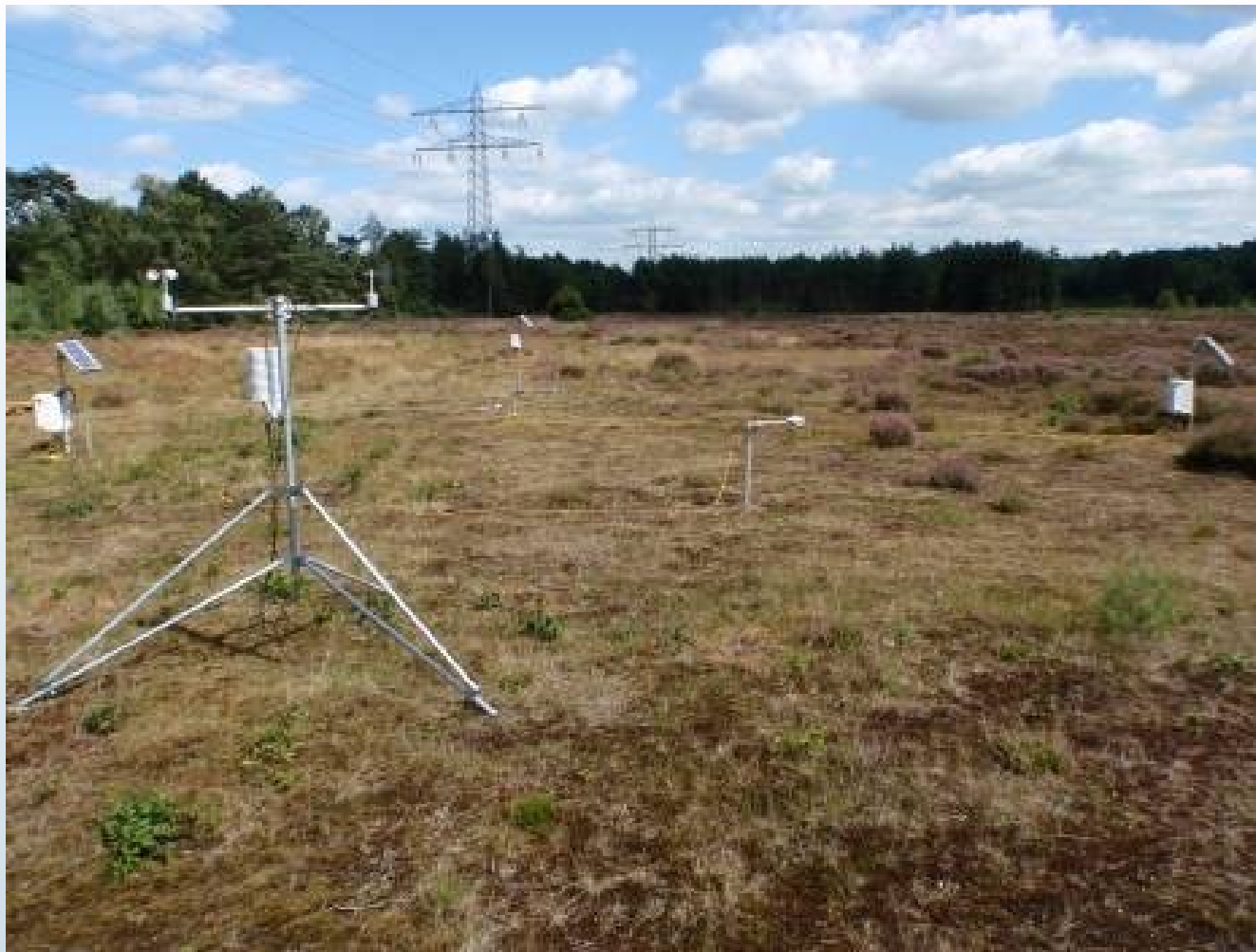
Meten in het veld

Meten in het veld

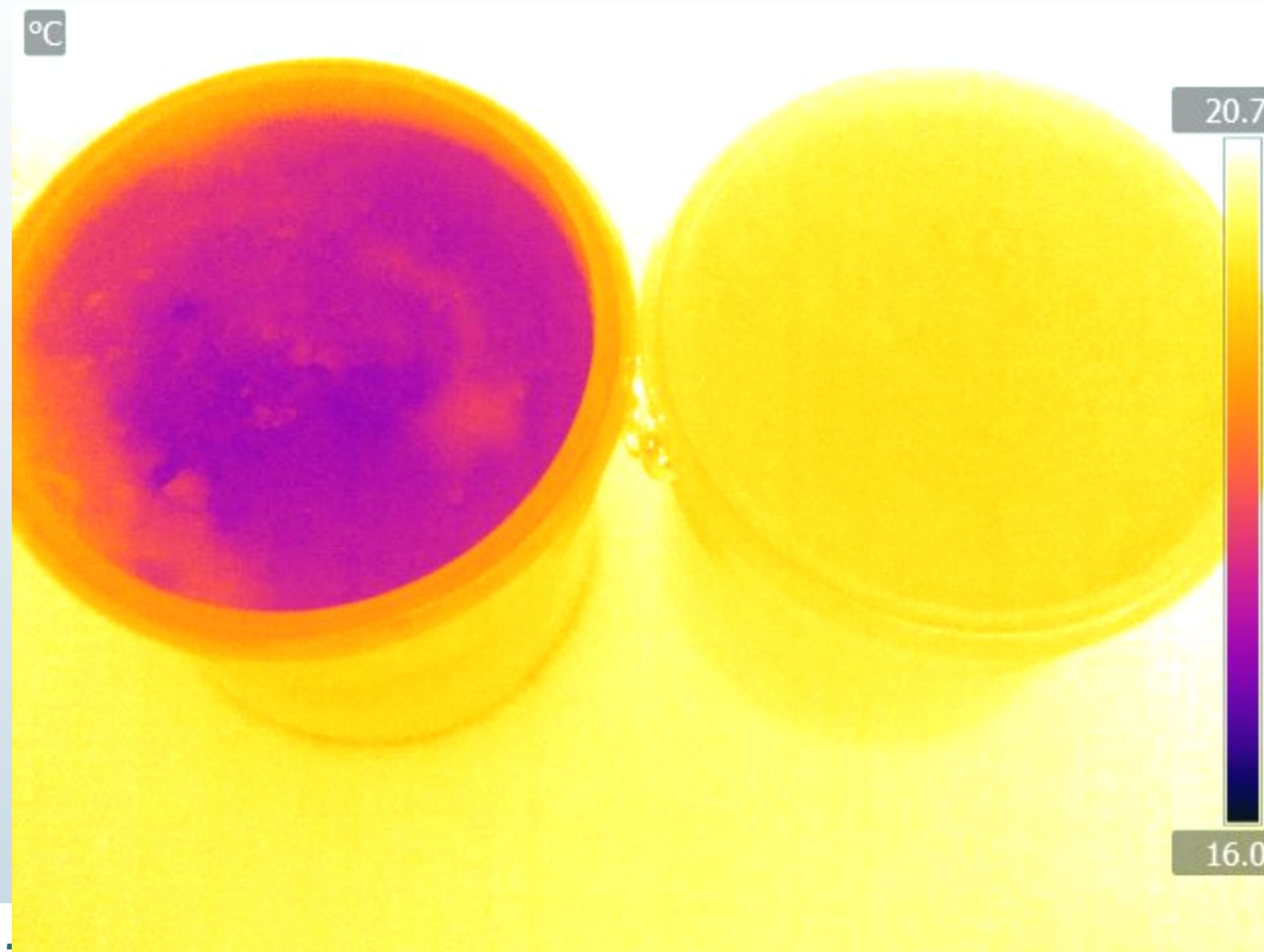
Meteoveld met nieuw ontwikkelde lysimeters

Meten in het veld

Gebruik van warmtebeelden

Metten in het veld

Extrapolatie metingen via warmtebeelden

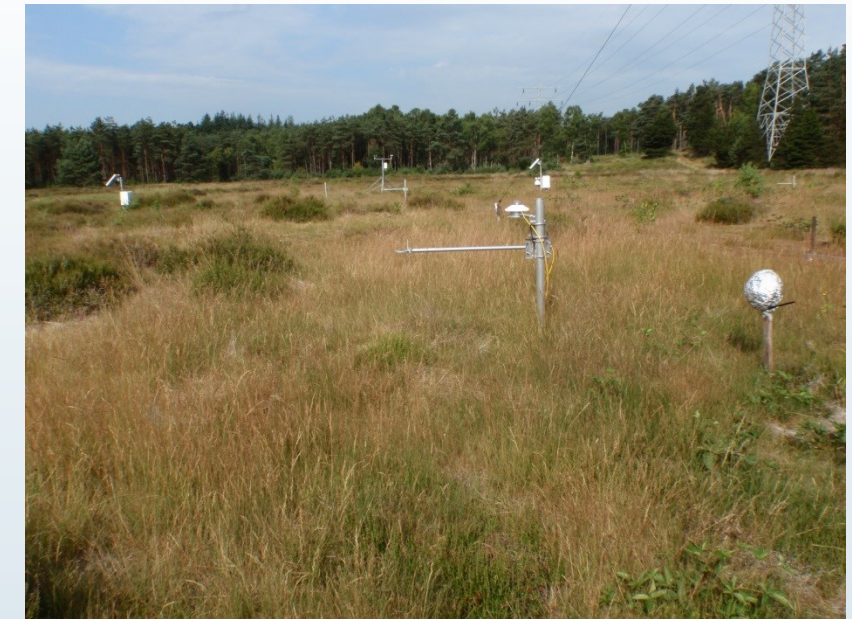
KAAL ZAND

MOS

GRAS

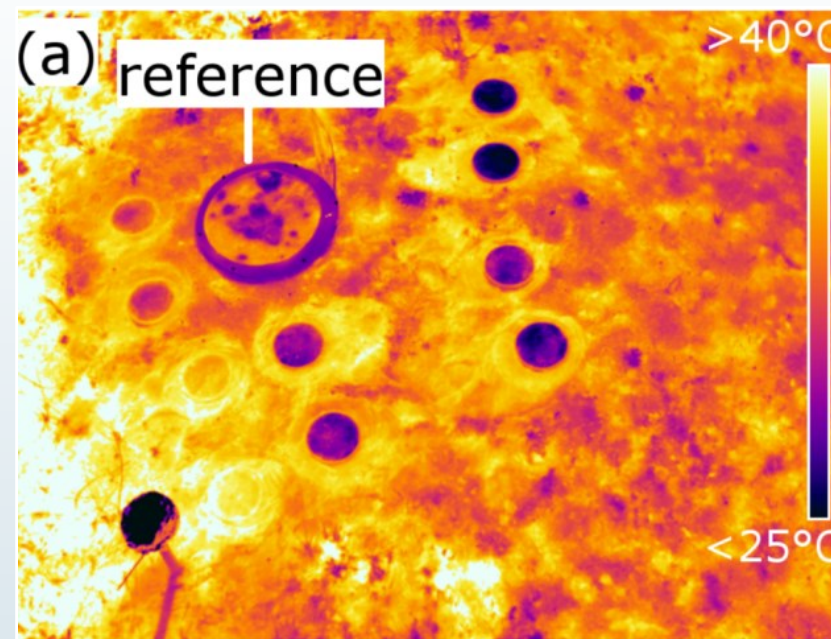

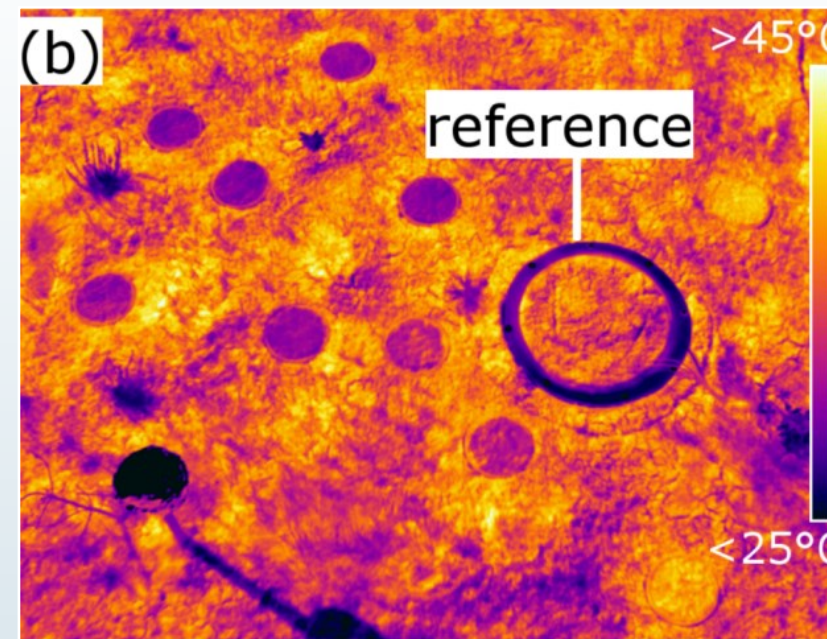
Metingen in het veld

Extrapolatie metingen via warmtebeelden

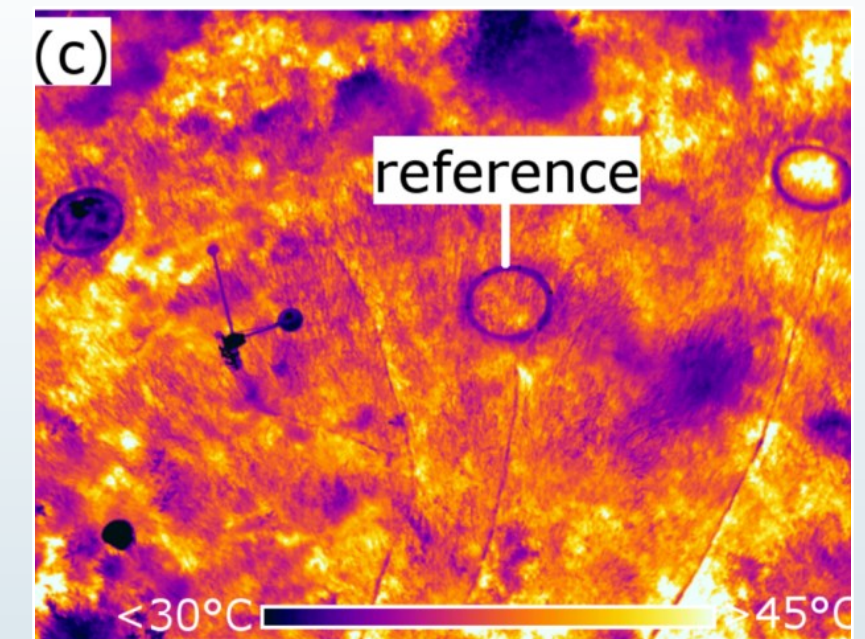
KAALZAND

MOS

GRAS

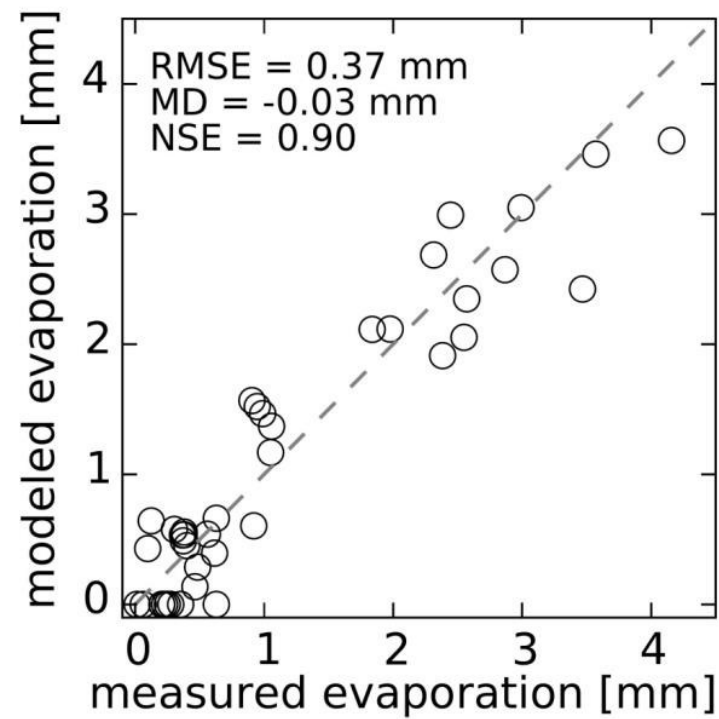

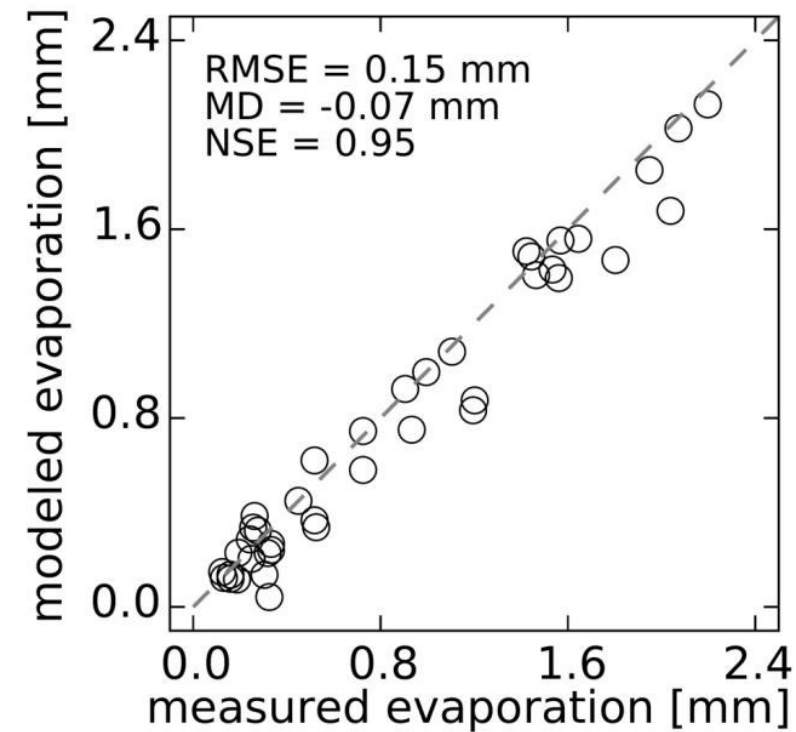
Metingen in het veld

Extrapolatie metingen via warmtebeelden

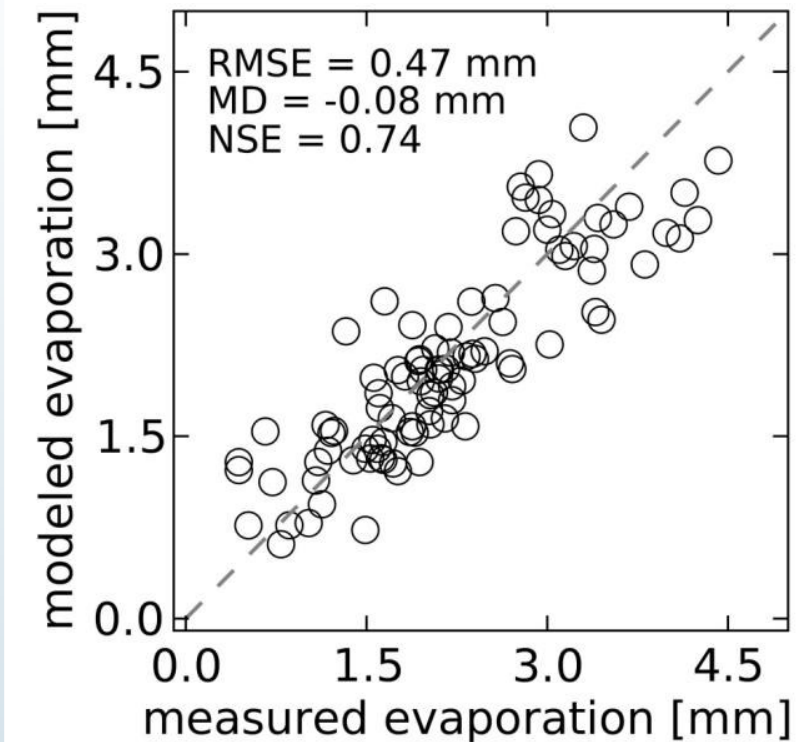
KAALZAND

MOS

GRAS

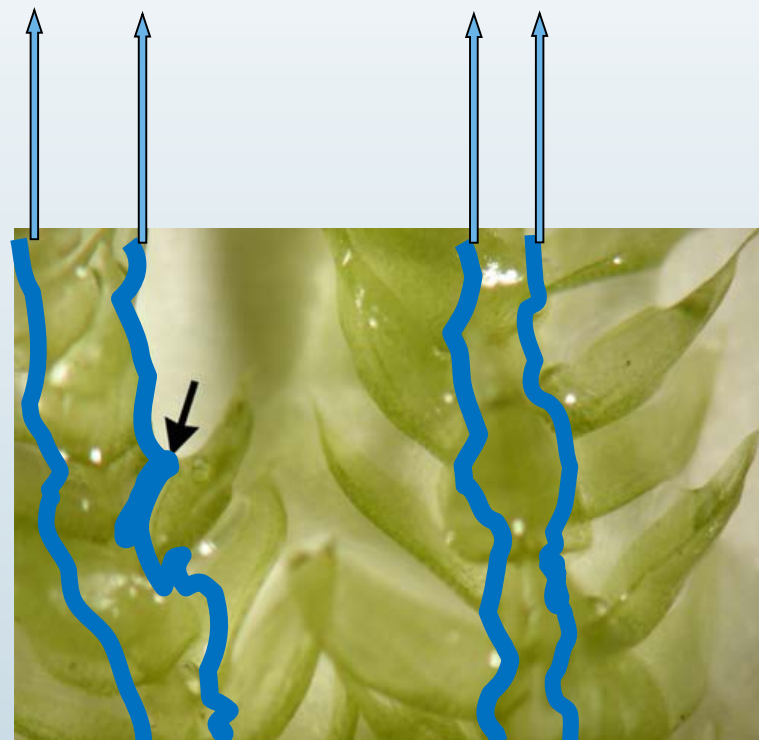

Verdamping modelleren

Water opnemen veel makkelijker dan afstaan

Mossen gedragen zich als een poortwachter die vooral doorlaat

Water capillair omhoog gezogen langs planten. Stopt snel doordat doorlatendheid meer dan exponentieel afneemt met vochtgehalte

Bij regen stroomt het water tussen de plantjes door

Conclusies over verdamping mossen

Uit het promotieonderzoek van Bernard Voortman

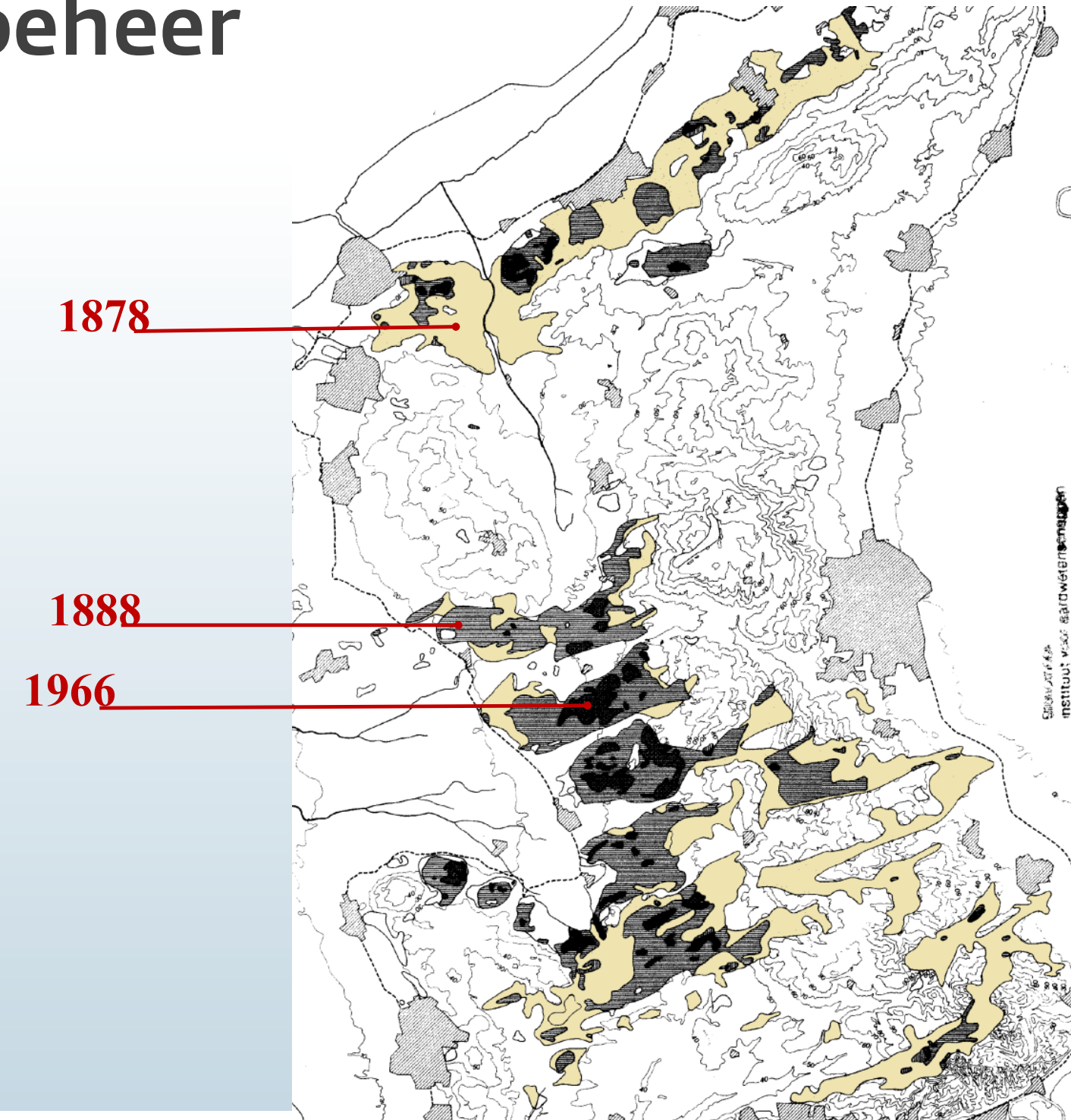
1. Mossen gedragen zich als een piepklein interceptiereservoir
  - Enkele millimeters water opnemen, de rest doorlaten
2. Mossen gaan extreem zuinig met water om
  - Sommige soorten verdampen zelfs minder dan kaal zand (< 250 mm/jaar)
  - Hoe compacter het mosdek, des te hoger de verdamping
3. Grondwater profiteert van mossen!

Implicaties voor beleid en beheer

Rekenvoorbeeld Veluwe

- 15 % oppervlak stuifzand
- Verdampingsverschil 300 mm/jr
- Dan is dat 56 Mm³ meer aanvulling

Implicaties voor beleid en beheer

Rekenvoorbeeld waterleidingduinen

Mosrijke Grijze duinen

Duinen met Bospest

1. Verschil: $350 \text{ mm/jr} = 3500 \text{ m}^3/\text{ha/jr}$
2. Kosten bestrijding Bospest: € 3000
3. Kosten aanvoer gezuiverd Rijnwater: € 600/ha/jr
4. Terugverdientijd bestrijding: $3000/600 = 5 \text{ jaar}$

Boodschap voor economisten

Mossen zijn niet alleen mooi (voor wie goed kijkt),
ze zijn ook bijzonder nuttig voor de mens!

Grondwater profiteert van droogteminnende mossen

Flip Witte & Bernard Voortman